

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTERNORRLAND

Årsrapport
socialtjänsten
2005

välfärds
avdelningen

Förord

Välfärdsavdelningens uppdrag, som bygger på gällande lagstiftning, är att bevaka och främja att välfärden får en rättvis fördelning och i övrigt ta initiativ som kan stärka de mänskliga aspekterna på levnadsbetingelser och livsmiljö i länet.

Årsrapporten om socialtjänsten 2005 är en sammanfattande redovisning och länsstyrelsens bedömning av utvecklingstendenser inom socialtjänsten i Västernorrland. Uppdraget att bevaka och främja välfärdens rättvisa fördelning grundar sig i rapporten på tillsyn, vägledning och rådgivning, inhämtande av statistik, besök i kommunerna samt andra kontakter med såväl enskilda som politiker och tjänstemän.

Såväl positiva som negativa utvecklingstendenser redovisas i rapporten och vårt andra uppdrag att ta initiativ och stärka mänskliga aspekter på levnadsbetingelser och livsmiljö är utvecklingsbart. Det är särskilt viktigt att de grupper som är i behov av socialtjänstens stöd på grund av ålder, funktionshinder, missbruk mm beaktas ut ett folkhälso-/livsmiljöperspektiv. Vår ambition är att i dialog med länets kommuner och utifrån länsstyrelsens tillsyn utveckla detta arbete.

Birgith Molberg
Avdelningschef

Thomas Normark
Socialkonsulent

Sändlista

Finansdepartementet, länsstyrelseenheten
Socialdepartementet
Socialstyrelsen
Kommunförbundet Västernorrland
Socialnämnderna (motsvarande) i länet
Landshövding
Länsråd

Innehållsförteckning

	<i>Sida</i>
1 Inledning	1
2 Ekonomiskt bistånd	1
3 Barn, unga och familj	5
4 Vuxna missbrukare	11
5 Familjerätt och familjerådgivning	15
6 Äldreomsorg	17
7 Omsorg om funktionshindrade	23
8 Jämställdhet	28
9 Kommunernas arbete med risk och sårbarhetsanalys/krisberedskap	28
10 Statistik rörande klagomål m.m. från enskilda	29

1 Inledning

Länsstyrelsen redovisar i denna årsrapport sin bedömning av socialtjänsten i länet under det gångna året. Länsstyrelsens bedömning grundar sig på genomförd tillsyn i enlighet med regeringens regleringsbrev, övrig planerad tillsyn och tillsyn på förekommen anledning. Dessutom ligger länsstyrelsens vägledning och rådgivning, inhämtande av statistik, besök i kommunerna, andra kontakter med såväl enskilda som politiker och tjänstemän, samt uppdrag från regeringen som grund för rapporten.

Länsstyrelsen har i särskild ordning redovisat de tillsynsärenden som handlagts under året till Socialstyrelsen.

2 Ekonomiskt bistånd

• Uppdrag i regleringsbrev

Tillgänglighet

Väntetiden för den enskilde från första kontakten med socialtjänsten tills dess att den enskilde får kontakt med en handläggare och får framföra sitt ärende/ansökan om bistånd varierar mellan kommunerna.

Väntetiden varierar mellan noll dagar och upp till 14 dagar. Fyra kommuner¹ har en väntetid på högst en vecka. Två kommuner² har uppgivit en väntetid på högst två veckor. En kommun³ har inte svarat på länsstyrelsens fråga om detta.

Vid akuta behov under kontorstid finns möjlighet att samma dag få kontakt med socialtjänsten i länets samtliga kommuner.

Barnperspektivet

Riktlinjer för handläggning av försörjningsstöd/ekonomiskt bistånd finns i samtliga kommuner. I dessa riktlinjer finns formuleringar om barnperspektivet. Det finns en medvetenhet om barnperspektivet i handläggningen av ärenden rörande ekonomiskt bistånd samtidigt som den under året genomförda verksamhetstillsynen⁴ visar på brister. Utvecklingen av barnperspektivet i handläggningen av ekonomiskt bistånd går enligt länsstyrelsens bedömning fortfarande långsamt. En klar medvetenhet om barnperspektivet framförs av handläggare och arbetsledning i muntliga kontakter och länsstyrelsens vägledning i individärenden hörsammas, men socialtjänsten har svårigheter att utveckla metoder för att säkerställa barnperspektivet i handläggningen av ärenden och i dokumentationen av dessa.

Länsstyrelsen har erfarit att vräkningar av barnfamiljer har förekommit två kommuner⁵ under året. Länsstyrelsens uppföljning har visat att samtliga kommuner i länet alltid är närvarande i dessa situationer. I samtliga kommuner finns en samverkan/ett samarbete

---

¹ Kramfors, Sollefteå, Timrå, Ånge, Sundsvall

² Sollefteå, Sundsvall

³ Härnösand

⁴ Ånge

⁵ Härnösand, Sundsvall

mellan socialnämnden och hyresvärdarna. I fem kommuner⁶ finns även en samverkan/ett samarbete med kronofogden. Det förekommer även samverkan/samarbete med domstol⁷ och polisen⁸.

- **Övrig tillsyn**

Samarbete och samverkan

Personal från ekonomigrupperna i fyra⁹ kommuner fortsätter sitt samarbete. Länets kommuner fortsätter sitt samarbete i ett FoU - projekt med temat "unga utanför".

Uppdraget är att inom individ- och familjeomsorgsområdet utveckla kunskap om gruppen 16-24 år. En kartläggning som berör bl.a. socialbidragsberoende ungdomar/unga vuxna är slutförd. Nästa fas i projektet är att göra en egenutvärdering av pågående verksamhet/verksamheter i kommunerna.

I sex kommuner¹⁰ samarbetar socialnämnden med andra berörda myndigheter i generella frågor som samordning av insatser och en gemensam planering riktad mot en målgrupp. De vanligaste aktörerna är arbetsförmedlingen, försäkringskassan samt kommunernas arbetsmarknadsenheter eller motsvarande.

I samtliga kommuner i länet fortsätter ett samarbete att utvecklas inom området ekonomiskt bistånd på individnivå med arbetsförmedlingen, försäkringskassan och arbetsmarknadsenhet eller motsvarande.

Utveckling av försörjningsstödet

I nedanstående tabell visas andelen av respektive kommuns socialbidragstagare som är 25 år eller yngre.

	2005	2004
Härnösand	30 %	28 %
Kramfors	24 %	25 %
Sollefteå	25 %	20 %
Sundsvall	31 %	37 %
Timrå	33 %	26 %
Ånge	30 %	27 %
Örnsköldsvik	35,5 %	36 %

Kostnaderna för ekonomiskt bistånd (exklusive bidrag till flyktingar) har för länets kommuner ökat jämfört med föregående år. Under 2005 har ökningen varit en procent av kostnaderna i fasta priser jämfört med år 2004. För riket uppgick ökningen även till en procent. I fyra kommuner¹¹ ökade kostnaderna och i tre kommuner¹² minskade kostnaderna jämfört med år 2004. Ånge kommun var den kommun där kostnaderna för socialbidrag ökat mest för andra året i rad (23 %).

⁶ Härnösand, Kramfors, Sollefteå, Timrå, Örnsköldsvik

⁷ Sollefteå, Timrå

⁸ Kramfors

⁹ Härnösand, Kramfors, Sollefteå, Örnsköldsvik

¹⁰ Härnösand, Kramfors, Sollefteå, Sundsvall, Timrå, Örnsköldsvik

¹¹ Härnösand, Sollefteå, Ånge, Örnsköldsvik

¹² Kramfors, Sundsvall, Timrå

Tre kommuner¹³ uppger att antalet hushåll med försörjningsstöd har ökat under 2005 jämfört med föregående år. Två av dessa kommuner¹⁴ uppger att antalet arbetslösa utan inkomst/ersättning har ökat. Två kommuner¹⁵ uppger att antalet varken har ökat eller minskat. Två kommuner¹⁶ uppger att antalet har minskat. Anledningen till minskningen uppges i den ena kommunen¹⁷ vara flytt och studier och i den andra¹⁸ anges en trolig orsak vara kommunens satsningar på arbetsmarknadsenheten och inom individ- och familjeomsorgen.

Två kommuner¹⁹ har särskilt planerat eller vidtagit åtgärder för att halvera antalet socialbidragstagare, vilket är en minskning (år 2004: fyra kommuner). I sex kommuner²⁰ pågår projekt eller annan särskild verksamhet med syfte att hjälpa människor till självförsörjning, vilket är en ökning (år 2004: fyra kommuner).

Verksamhetstillsyn

I två av länets kommuner²¹ har länsstyrelsen påbörjat verksamhetstillsyn som bl.a. rört granskning av dokumentationen av ärenden om ekonomiskt bistånd. I en annan kommun²² har länsstyrelsen följt upp verksamheten och funnit att socialnämnden åtgärdat de brister som länsstyrelsen påtalat.

Klagomål och överklagningar

Antalet skriftliga klagomål till länsstyrelsen som rör ekonomiskt bistånd har minskat och uppgick till 19 (år 2004: 25). Under året har 25 ärenden avslutats varav elva med kritik och ett med allvarlig kritik (år 2004: 15 ärenden varav fyra med kritik). Brister i handläggningen dominerar men kritiken avsåg även bemötande, sekretessfrågor och brister i barnperspektivet. Utredningar inom området ekonomiskt bistånd är ofta knapphändiga, vilket gör att beslutsunderlaget brister i helhetsbedömning och individuell prövning.

Även muntliga klagomål har minskat något (år 2005: 179 samtal, år 2004: 196 samtal) och handlar främst om frågor som rör myndighetsutövning. I kontakt med enskilda har länsstyrelsen erfarit att rättsäkerheten/handläggningen brister när enskilda vid kontakt med socialtjänsten gör en förfrågan eller ansökan.

Antalet överklagningar till länsrätten har minskat under 2005. Få personer får bifall på sin överklagan. Länsstyrelsen har tagit del av 303 länsrättsdomar (år 2004: 375 domar) rörande ekonomiskt bistånd enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen (SoL). I 34 domar (år 2004: 44) fick den enskilde bifall på sin överklagan. Länsstyrelsen har tagit del av två kammarrättsdomar varav en gav bifall till den enskildes överklagan.

---

¹³ Härnösand, Sollefteå, Ånge

¹⁴ Härnösand, Ånge

¹⁵ Sundsvall, Örnsköldsvik

¹⁶ Kramfors, Timrå

¹⁷ Kramfors

¹⁸ Timrå

¹⁹ Kramfors, Timrå

²⁰ Härnösand, Kramfors, Sollefteå, Sundsvall, Timrå, Örnsköldsvik

²¹ Ånge, Örnsköldsvik

²² Sundsvall

Överklagningarna har främst rört riksnormen och villkoren för försörjningsstöd, men även andra ändamål som hyresskulder eller andra skulder som rör boendet till exempel el och andra uppvärmningskostnader. Tandvård, möbler och ändamål som rör barn har förekommit då och då. Individuella bedömningar utöver riksnormen har sällan gjorts.

Ej verkställda domar

Länsstyrelsen har under året följt upp ej verkställda domar inom hela socialtjänstområdet. Den 31 december 2005 fanns ingen ej verkställd dom inom området ekonomiskt bistånd.

Ej verkställda beslut

Från år 2003 mäter länsstyrelsen genom enkäter till kommunerna antalet ej verkställda beslut inom individ- och familjeomsorgsområdet. Inom området ekonomiskt bistånd fanns inget ej verkställt beslut den 1 november 2005.

• **Länsstyrelsens bedömning**

Positiva utvecklingstendenser

Ett fortsatt samarbete mellan berörda myndigheter finns i samtliga kommuner för att stödja den enskilde att hitta vägar till självförsörjning i första hand inom arbetslivet. Insatserna riktas ofta till unga personer.

Vid årets slut fanns inga ej verkställda domar inom området ekonomiskt bistånd. Den 1 november fanns inga ej verkställda beslut inom detta område.

Tillgängligheten bedöms som god.

Få vräkningar av barnfamiljer under året. Samarbete/samverkan finns med hyresvärdar i samtliga kommuner i länet.

Negativa tendenser

I länet är en stor andel av socialbidragstagarna 25 år eller yngre.

Länsstyrelsen har även detta år sällan sett exempel på en individuell bedömning. Riksnormen är klart styrande vid socialnämndens prövning av ekonomiskt bistånd. Den enskilde bedöms genom riksnormen ha uppnått en skälig levnadsnivå.

Antalet klagomål som föranlett kritik från länsstyrelsen har ökat.

Antalet överklagningar fortsätter att ligga på en hög nivå.

Kostnaderna för ekonomiskt bistånd har ökat något jämfört med föregående år.

Brister

Utvecklingen av barnperspektivet i handläggningen fortsätter att gå långsamt.

3 Barn, unga och familj

• Uppdrag i regleringsbrev

Tillgänglighet

Av svaren på länsstyrelsens enkät till kommunerna rörande individ- och familjeomsorgen framgår att tillgängligheten är god under kontorstid, via personliga besök och telefonkontakt. Samtliga kommuner utom en²³ har under vardagkvällar någon form av social beredskap, vilket innebär att enskilda kan komma i kontakt med socialtjänsten via polis och SOS Alarm. Sundsvalls kommun har en organiserad socialjour under vardagkvällarna. Ånge kommun har uppgett att möjlighet saknas för enskilda att komma i kontakt med socialtjänsten vid akuta behov under vardagkvällar, men att polismyndigheten har tillgång till chefernas telefonnummer.

Tre kommuner²⁴ har en organiserad socialjour under helgerna. För övriga kommuner finns en beredskap som gör det möjligt för enskilda att komma i kontakt med socialtjänsten. Kontakten sker då bland annat via polisen och SOS Alarm.

I årets verksamhetstillsyn av socialtjänsten i sin helhet i en kommun²⁵ har frågor om tillgängligheten ingått. Tillgängligheten uppges där vara en del i bemötandet och ett förhållningssätt som diskuteras löpande.

Barnperspektivet

Barnperspektivet är ett centralt begrepp i socialtjänstens verksamhet. I syfte att stärka barnens ställning inom socialtjänsten kompletterades socialtjänstlagen den 1 januari 1998 med ett antal bestämmelser. Formuleringar om "barnens bästa" finns numera såväl i SoL som i lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Länsstyrelsens enkät till kommunerna visar att fem kommuner²⁶ i individ- och familjeomsorgens styrdokument har formuleringar eller definitioner rörande dessa begrepp. Ingen av kommunerna har under 2005 genomgått utbildning gällande barnkonventionen och barnperspektivet, däremot uppges att löpande diskussioner förs på området. Örnsköldsviks kommun planerar en utbildning angående barnkonventionen under våren 2006.

I verksamhetstillsyn av socialtjänsten i sin helhet i en kommun²⁷ har länsstyrelsen bl.a. granskat barnperspektivet både via intervjuer och i enskilda ärenden. Diskussioner om barnets bästa förs löpande inom individ- och familjeomsorgen och det anses finnas en medvetenhet om barnperspektivet och att barns bästa skall vara i fokus i det löpande arbetet på barn- och familjegruppen. Begreppet barnets bästa och målen för arbetet har emellertid inte definierats. Inom individ- och familjeomsorgen pågår en integrering av barnperspektivet i det löpande arbetet. För att komma fram till vad som är barnets bästa i det individuella ärendet görs en bedömning av konsekvensen för barnets både på kort och på lång sikt.

Länsstyrelsen har dock i sin tillsyn funnit brister i dokumentationen när det gäller barnperspektivet. Barnets behov tydliggörs inte tillräckligt. Inte heller barnets inställning.

---

²³ Ånge

²⁴ Härnösand, Sundsvall, Timrå

²⁵ Ånge

²⁶ Härnösand, Kramfors, Sollefteå, Sundsvall, Örnsköldsvik

²⁷ Ånge

Barnperspektivet framkommer tydligare när det gäller ungdomar. Samtal med ungdom förekommer i samtliga granskade ungdomsärenden. I kommunen pågår ett arbete med att införa ett barnperspektiv i folkhälsoarbetet.

Länsstyrelsen har under året även konstaterat bristande barnperspektiv i sin individtillsyn, vilket har föranlett kritik. Länsstyrelsen har samtidigt i sin dialog med kommunerna noterat att man uttrycker en ökad ambition att i sina utredningar fokusera på barnet/den unge. Detta kommer dock inte alltid till uttryck i dokumentationen och går därmed inte att utläsa.

Stöd och skydd till kvinnor

I regleringsbrevet för 2005 fick Socialstyrelsen och länsstyrelserna i uppdrag att tillsammans inventera i vilken utsträckning landets kommuner har handlingsplaner för arbetet med våldsutsatta kvinnor. Ett sätt att skapa en grund för kommunernas arbete med våldsutsatta kvinnor är att kommunerna antar handlingsplaner för arbetet på detta område. Under juli 2005 genomfördes denna inventering. Det visade att länets samtliga kommuner har handlingsplaner varav några var under omarbetning/revidering. I samtliga kommuner utom i en²⁸ är handlingsplanerna politiskt antagna. Det samlade resultatet av inventeringen i landet finns att läsa i Socialstyrelsens och länsstyrelsernas rapport "Kommunala handlingsplaner för våldsutsatta kvinnor".

Hedersrelaterat våld

Inom ramen för regeringens satsning gällande förebyggandet av hedersrelaterat våld, har länsstyrelserna på uppdrag av regeringen under 2003/2004 kartlagt behovet av skyddat boende för flickor och unga kvinnor som utsätts för hedersrelaterat våld. Kartläggningen i länet presenterades i länsstyrelsens rapport "Flickor och unga kvinnors behov av skydd vid hot om hedersrelaterat våld" (Välfärdsavdelningens rapport 2004:3).

Efter kartläggningen har regeringen under åren 2004 och 2005 sammanlagt beviljat Länsstyrelsen Västernorrland en miljon kronor till projekt som syftar till att förebygga hedersrelaterat våld. Hösten 2004 inbjöds representanter från kommunernas individ- och familjeomsorg, skola, kvinnojourer, polis, Migrationsverket, Islamska kulturcentrat m.fl. för att inventera behovet av insatser på området. Därefter inbjöds, under våren 2005, kommunerna samt andra berörda intressenter att ansöka om projektmedel. Sju projekt har beviljats medel, vilket i första hand har avsett kompetensutveckling på området, framtagande av handlingsplaner samt arbete med attitydpåverkan i gruppverksamhet.

Under hösten 2005 har en länsövergripande resursgrupp bildats för att bland annat tillgodose behovet av samordning och kompetensutveckling på området.

- **Övrig tillsyn**

Utvecklingen i kommunerna

I fem kommuner²⁹ har antalet ärenden rörande barn och ungdom ökat jämfört med föregående år. I en kommun³⁰ ligger ärendemängden kvar på samma nivå och i en annan kommun³¹ har ärendemängden minskat.

---

²⁸ Örnsköldsvik

²⁹ Härnösand, Sundsvall, Timrå, Ånge, Örnsköldsvik

³⁰ Sollefteå

³¹ Kramfors

Antalet anmälningar gällande oro för barn och unga uppges ha ökat i fyra kommuner³². En kommun³³ anger att antal anmälningar är oförändrade, medan en annan kommun³⁴ uppger att antal anmälningar minskat jämfört med föregående år.

Insatser i form av placering i familjehem har ökat i två kommuner³⁵. I tre kommuner³⁶ är siffran oförändrad och i två kommuner³⁷ har antalet familjehemsplaceringar minskat. Placering i HVB har ökat i tre kommuner³⁸. I övriga kommuner är antal insatser i form av HVB placeringar oförändrade eller har minskat.

Den vanligaste formen av bistånd/insats för barn 0-12 år uppges i fyra kommuner³⁹ vara kontaktfamilj. Två av dessa kommuner⁴⁰ uppger även familjestödjare och familjehemsplaceringar som den vanligaste insatsen. Övriga kommuner uppger familjehem, öppenvård och uppföljande samtal som den vanligaste insatsen för målgruppen.

Formen av bistånd/insatser för barn 13-18 år är mer varierande och flera kommuner anger flera insatser som den vanligast förekommande. Insatser som uppges som vanligast är kontaktperson/kontaktfamilj, råd och stöd, stödsamtal med socialsekreterare, stödsinsats ifrån ungdomsteam, familjestödjare och familjerestursteam.

Sex av sju kommuner⁴¹ kan erbjuda stöd utan biståndsbeslut i form av föräldrautbildning, anhörigrupper, barngrupper, familjeförskolor, lägerverksamhet.

Under året har ytterligare en familjecentral⁴² öppnats. I denna familjecentral samverkar MVC, BVC, öppna förskolan, socialtjänsten och grundskolan med målsättningen att skapa ett effektivare stöd för blivande föräldrar samt för barn 0-16 år och deras föräldrar.

Vård enligt lagen om vård av unga

Antalet ansökningar om vård enligt LVU på grund av eget beteende fortsätter att öka något i jämförelse med tidigare år. Under år 2005 uppgick antalet ansökningar till 20 (år 2004: 17). Alla ansökningar utom en hade bifallits av länsrätten. Antalet ansökningar om vård på grund av miljön uppgick till 15 (år 2004: 14). Två ansökningar om vård med stöd av LVU, har avsett både eget beteende och miljöförhållanden. Alla ansökningar utom en har bifallits av länsrätten.

I beteendërendena hade 17 av 20 ansökningar (år 2003: 16 av 17) föregåtts av beslut enligt 6 § LVU och i miljöärendena tio av 15 ärenden (år 2004: tolv av 14). Liksom tidigare år finns det ett antal ärenden, tio stycken, (år 2004: tio) där ett beslut om ett

---

³² Sundsvall, Timrå, Ånge, Örnsköldsvik

³³ Sollefteå

³⁴ Kramfors

³⁵ Ånge, Örnsköldsvik

³⁶ Härnösand, Kramfors, Sundsvall

³⁷ Sollefteå, Timrå

³⁸ Kramfors, Sundsvall, Timrå

³⁹ Kramfors, Sollefteå, Ånge, Örnsköldsvik

⁴⁰ Ånge, Örnsköldsvik

⁴¹ Kramfors, Sollefteå, Sundsvall, Timrå, Ånge, Örnsköldsvik

⁴² Sundsvall

omedelbart omhändertagande enligt 6 § LVU inte har fullföljts med en ansökan om vård. Fyra beslut om omedelbart omhändertagande har inte fastställts av länsrätten (år 2004: 1).

Samverkan socialtjänst – barn- och ungdomspsykiatri

Enligt 3 kap. 5 § SoL, skall socialnämndens insatser för den enskilde utformas och genomföras tillsammans med honom eller henne och vid behov i samverkan med andra samhällsorgan och med organisationer och föreningar.

Sex av länets kommuner⁴³ uppger att det finns samverkansgrupper i kommunen rörande barn och ungdomar, där individ- och familjeomsorgen deltar. Samtliga kommuner samverkar med verksamheter som BUP, BVC/MVC, förskolan och skolan.

Under 2004 genomförde länsstyrelsen en gemensam tillsyn med Socialstyrelsen gällande samverkan socialtjänst – barn- och ungdomspsykiatri. Resultatet visade bl.a. att båda verksamheterna är överens om behovet av och vinsterna med samverkan. Resultatet redovisas i Socialstyrelsen och länsstyrelsens gemensamma rapport ”Lättare sagt än gjort” (Välfärdsavdelningens rapport 2005: 3). Kartläggningen avslutades med ett gemensamt seminarium under våren 2005, med ett femtiotal deltagare från alla berörda kommuner samt barn- och ungdomspsykiatriska kliniker. Syftet med seminariet var bland annat att stimulera en fortsatt och utvecklad samverkan.

Bemötande utifrån sexuell läggning

Under våren 2004 kartlade Socialstyrelsen med länsstyrelsernas stöd i vilken mån en persons sexuella läggning kan ha betydelse för bemötandet inom socialtjänsten. Kartläggningen visar att det största problemet är att homo- och bisexuella personer är osynliga och att socialtjänsten i de flesta kontakter utgår från att alla lever ett heterosexuellt liv. Kartläggningen som avser hela landet presenteras i rapporten ”Sexuell läggning och bemötande i socialtjänsten”.

Av länsstyrelsens enkät till kommunerna beträffande individ- och familjeomsorgen framgår att ingen av kommunerna aktivt arbetar med frågan om bemötande av personer med annan sexuell läggning. Länsstyrelsen har under året inte heller mottagit någon fråga från kommunerna angående detta. Inga klagomål har inkommit till länsstyrelsen.

Socialtjänstens vård och behandlingsinsatser för unga

Länsstyrelsen har under året genomfört en kartläggning och granskning av kommunernas arbete med utsatta ungdomar i Västernorrlands län (Välfärdsavdelningens rapport 2006:1). Länsstyrelsen har sammanställt statistik från länets samtliga kommuner rörande de ungdomar som socialtjänsten kommer i kontakt med, samt beskrivit hur kommunerna i Västernorrlands län arbetar. Syftet med undersökningen har varit att öka kunskapen om socialtjänstens arbete med unga. Undersökningen visade bland annat att kommunerna har kommit olika långt i utvecklandet av kvalitetssystem. Kommunerna saknar statistik som möjliggör uppföljning på den övergripande nivån. Vidare visar undersökningen att flickor oftare anmäls med anledning av övergrepp och pojkar oftare på grund av kriminalitet och skolproblem. Kommunerna arbetar olika och utbudet av stöd liksom kvaliteten på stödet är beroende av vilken kommun den unge bor i. Kartläggningen visade också att socialtjänsten

---

⁴³ Kramfors, Sollefteå, Sundsvall, Timrå, Ånge, Örnsköldsvik

inte har tillräckliga instrument för att kunna bedöma ungas behov och har för liten kunskap om insatsernas lämplighet och effekt.

Barn med uppgivenhetssyndrom

Under senare delen av hösten 2005 beslutade Migrationsverket att överlämna ett antal ärenden till polisen för utredning, där barn med uppgivenhetssyndrom ingår. Migrationsverket hade varit i kontakt med socialtjänsten om dessa barn och därefter anmält ett antal ärenden till polisen. Med anledning av detta har länsstyrelsen inventerat kommunernas kännedom om barn med uppgivenhetssyndrom.

Tre av länets kommuner⁴⁴ uppger att de under 2005 haft kännedom om barn med uppgivenhetssyndrom. Totalt rör det sig om 18 barn. Två kommuner⁴⁵ uppger att det kommit till deras kännedom att barn med uppgivenhetssyndrom varit illa, totalt elva barn. Gällande dessa barn har de två kommunerna i samtliga fall haft anledning att utreda och verkställa insatser. Insatser som varit aktuella är stödkontakt, stöd via familjeförskola, och placering vid hem för vård eller boende.

Utvecklingsmedel

Två kommuner⁴⁶ har beviljats utvecklingsmedel för tidiga insatser för barn. Två kommuner⁴⁷ har beviljats medel för utvecklingsarbete gällande ungdomsvårdsprojekt. En kommun⁴⁸ har beviljats medel för kvinnor med missbruksproblematik och som utsätts för våld. Ansökningarna avseende utvecklingsmedel har överstigit de medel som länsstyrelsen haft att fördela, varför länsstyrelsen tvingats prioritera mellan de inkomna ansökningarna.

Enskild verksamhet

Enligt 13 kap. 5 § SoL står verksamhet för vilken tillstånd krävs enligt 7 kap. 1 § första stycket SoL, under löpande tillsyn av socialnämnden i den kommun där verksamheten bedrivs. Från och med den 1 januari 2004 gäller socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om hem för vård eller boende, SOSFS 2003: 20. I dessa finns bl.a. ökade krav på personalens kompetens och socialnämndernas tillsynsansvar.

I Västernorrlands län fanns i början av året 2005, tolv enskilda verksamheter/hem för vård eller boende, för barn och ungdom varav två för barn och föräldrar. Under året har verksamheten vid Stall Kubagården, Projekt Husky, Midgård och Sörbjörksgården avvecklats. Under mars månad 2006 avvecklades även personalkooperativet Tillväxten.

Under 2005 har två kommuner⁴⁹ genomfört verksamhetstillsyn vid två enskilda verksamheter. I de tillsyner länsstyrelsen tagit del av, har en kommun⁵⁰ genomfört en genomgripande tillsyn av kommunens samtliga enskilda verksamheter för barn och familj, samt bedömt att verksamheterna i stort fungerar tillfredsställande. Länsstyrelsen har under året genomfört verksamhetstillsyn i fem verksamheter. Länsstyrelsen har hos dessa funnit vissa brister avseende dokumentation, uppföljning och utvärdering av verksamheten.

---

⁴⁴ Sundsvall, Timrå, Ånge

⁴⁵ Sundsvall, Timrå

⁴⁶ Sollefteå, Örnsköldsvik

⁴⁷ Kramfors, Örnsköldsvik

⁴⁸ Härnösand

⁴⁹ Sundsvall, Örnsköldsvik

⁵⁰ Sundsvall

Verksamhetstillsyn

I två av länets kommuner⁵¹ har länsstyrelsen påbörjat verksamhetstillsyn som bl.a. rört granskning av dokumentationen av ärenden rörande barn och familj. I en annan kommun⁵² har länsstyrelsen följt upp verksamheten och funnit att socialnämnden åtgärdat de brister länsstyrelsen påtalat.

Klagomål

Antalet telefonsamtal från enskilda som rör området barn och ungdom har ökat under året och uppgick till 128 (år 2004: 94). Antalet inkomna klagomål inom området har minskat och uppgick år 2005 till 19 (år 2004: 38).

Det har även under 2005 förekommit telefonkontakter från enskilda och från kommunernas handläggare som rört gränsdragningsproblematik mellan individ- och familjeomsorg och handikappomsorg avseende barn och ungdomar som tillhör någon av personkretsarna enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) och där det finns en social problematik.

Av de enskilda tillsynsärenden som avgjordes under år 2005 har länsstyrelsen haft anledning att rikta kritik mot nämnderna i åtta av 14 ärenden (år 2004: fyra av nio).

Länsstyrelsens vägledning till socialnämnderna är som tidigare omfattande och det är länsstyrelsens uppfattning att den fyller en viktig funktion för socialnämndernas handläggning av ärenden rörande barn och unga.

Ej verkställda domar

Länsstyrelsen har under 2005 kontinuerligt följt upp ej verkställda domar inom hela socialtjänstområdet. Den 31 december 2004 fanns ingen ej verkställd dom inom området barn och familj.

Ej verkställda beslut

Länsstyrelsen har från år 2003 genom enkäter till kommunerna mätt antalet ej verkställda beslut inom individ- och familjeomsorgsområdet. Inom området barn och familj var alla beslut verkställda helt i fyra kommuner⁵³ den 1 november 2005. I Örnsköldsvik var elva beslut ej verkställda. I Sundsvall och Härnösand var åtta respektive fyra beslut ej verkställda. De flesta beslut avsåg bistånd till kontaktfamilj/kontaktperson och där orsaken till att besluten ej var verkställda i de flesta fall uppgavs vara svårigheter att hitta en lämplig kontaktfamilj. Även bistånd i form av öppenvårdsinsatser var i ett fall inte verkställt. I ett annat fall handlade det om verkställighet och insatser enligt LVU.

• **Länsstyrelsens bedömning**

Positiva utvecklingstendenser

Samtliga länets kommuner har handlingsplaner rörande arbetet med våldsutsatta kvinnor.

Kommunerna har eller arbetar med att bygga upp öppenvårdinsatser och/eller projekt riktade till barn och ungdom.

---

⁵¹ Ånge, Örnsköldsvik

⁵² Sundsvall

⁵³ Kramfors, Sollefteå, Timrå, Ånge

Ytterligare en familjecentral har tillkommit.

Samtliga kommuner kan erbjuda stöd till olika målgrupper i olika former som exempelvis föräldrautbildning och olika barngrupper.

Vid årets slut fanns inga ej verkställda domar inom området barn, unga och familj.

Negativa tendenser

Diskussioner om gränsdragningar mellan SoL och LSS förekommer som tidigare.

Antalet ärenden gällande barn och ungdomar har ökat i fem av länets kommuner.

Arbetet med att utveckla barnperspektivet i prioriteras inte.

Brister

Länsstyrelsen har även i år haft anledning att framföra kritik för bristande barnperspektiv i såväl enskilda tillsynsärenden som i genomförd verksamhetstillsyn.

Liksom tidigare år förekommer brister i handläggningen av enskilda ärenden.

Socialtjänsten har inte tillräckliga instrument för att kunna bedöma ungas behov och för liten kunskap om insatsernas lämplighet och effekt. Statistik som möjliggör uppföljning på den övergripande nivån saknas.

4 Vuxna missbrukare

• Uppdrag i regleringsbrev

Barnperspektivet

Det finns en uttalad medvetenhet om att beakta barnperspektivet även inom missbrukarvården. I utredningarna råder det dock ett bristande barnperspektiv, vilket yttrar sig i att det är svårt att utläsa huruvida barn förekommer i familjebilden. Endast undantagsvis visar dokumentationen att man också beaktat ett barnperspektiv.

• Övrig tillsyn

Utvecklingen i kommunerna

I fyra kommuner⁵⁴ har resurser för uppsökande verksamhet tillsatts under året.

Antalet ärenden rörande vuxna missbrukare har jämfört med föregående år ökat i fyra kommuner⁵⁵. I två kommuner⁵⁶ är antal ärenden oförändrat och i en kommun⁵⁷ har ärendena minskat. I en kommun⁵⁸ har gruppen psykiskt sjuka med inslag av missbruk ökat. I en annan kommun⁵⁹ har gruppen med blandmissbruk/droger ökat.

---

⁵⁴ Härnösand, Kramfors, Timrå, Ånge

⁵⁵ Härnösand, Sundsvall, Ånge, Örnsköldsvik

⁵⁶ Kramfors, Sollefteå

⁵⁷ Timrå

⁵⁸ Sundsvall

⁵⁹ Ånge

Antalet beslut om bistånd i form av behandlingshemsvistelse har ökat i fem kommuner⁶⁰. I en kommun⁶¹ är läget oförändrat för att i en annan kommun⁶² ha minskat. Insatser för missbrukare i kommunens egen regi finns även i år i samtliga kommuner. Kommunerna erbjuder ett varierat utbud av insatser, så som öppenvård, vård och stöd, lågtröskelalternativ, boendestöd, samtalsstöd, olika typer av stödgrupper och rådgivningsbyrå. I en kommun⁶³ finns 12-stegsbehandling i öppenvård och i en annan kommun⁶⁴ erbjuds 12-stegsbehandling i både öppenvård och slutenvård samt subutexbehandling.

LVM

Antalet omedelbara omhändertaganden enligt lagen om vård av missbrukare i vissa fall (LVM) har minskat och uppgick till 31 (år 2004: 40). Tio av dessa har följts av en ansökan om vård (år 2004: elva). Av det totala antalet ansökningar (18) om vård enligt 11 § LVM som gjordes under året, har åtta ansökningar genomförts utan föregående omhändertagande enligt 13 § LVM.

Efter ett beslut om omedelbart omhändertagande skall socialnämnden utreda och ta ställning till eventuell ansökan om LVM-vård. Enligt redovisad statistik för 2005 har nämnderna i länet i dessa fall ansökt om vård i tio av 31 ärenden (år 2004: elva av 40). I övriga ärenden kan det förmodas att nämnderna kommit fram till att vårdbehovet kan tillgodoses på frivillig väg.

Antalet unga personer som har varit föremål för beslut enligt LVM har minskat under 2005 och uppgick till tio (år 2004:17). Av dessa har nio varit föremål för omedelbart omhändertagande, varav fyra har följts av en ansökan om vård. I ett fall har ansökan om vård genomförts utan föregående omhändertagande enligt 13 § LVM. I gruppen återfinns åtta män och två kvinnor. Samtliga ärenden har rört narkotika och blandmissbruk. Jämfört med föregående år har antalet unga kvinnor som är föremål för beslut enligt LVM minskat.

Samverkan

Enligt 3 kap. 5 § SoL, skall socialnämndens insatser för den enskilde utformas och genomföras tillsammans med honom eller henne och vid behov i samverkan med andra samhällsorgan och med organisationer och föreningar.

Av länets kommuner anger sex⁶⁵ att det finns samverkansgrupper i kommunen rörande personer med missbruksproblem. Samtliga kommuner uppger att de samverkar med primärvården och psykiatrin. Sex kommuner⁶⁶ uppger att de samverkar med andra kommuner och andra berörda, så som frivård, polis, HVB-hemkyrkan, KRIS och Frälsningsarmén. Fem kommuner⁶⁷ anser att samverkan blivit lättare under året, medan två kommuner⁶⁸ anser att det är varken lättare eller svårare. Ökad medvetenhet hos samtliga

---

⁶⁰ Härnösand, Kramfors, Sollefteå, Sundsvall, Ånge

⁶¹ Timrå

⁶² Örnsköldsvik

⁶³ Örnsköldsvik

⁶⁴ Sundsvall

⁶⁵ Härnösand, Kramfors, Sollefteå, Sundsvall, Timrå, Örnsköldsvik

⁶⁶ Härnösand., Kramfors, Sollefteå, Sundsvall, Timrå, Ånge

⁶⁷ Sollefteå, Sundsvall, Timrå, Ånge, Örnsköldsvik

⁶⁸ Härnösand, Kramfors

aktörer om nödvändigheten i att samverka, start av gemensam beroendeenhet och erfarenhetsutbyte uppges som orsaker till förbättrat samarbete.

Boende/hemlöshet

Rätten till boende ingår i socialtjänstlagens begrepp ”skälig levnadsnivå”. Socialnämnden har ett tydligt ansvar för att människor som på grund av missbruk eller psykiatriska problem har svårt att få eller behålla en lägenhet.

I Socialstyrelsens rapport ”Hemlöshet i Sverige 2005” har en kartläggning gjorts om hur många personer som fanns hemlösa under vecka 17 år 2005. Kartläggningen visar att 203 personer var hemlösa i länet. Länsstyrelsen följer utvecklingen.

I nedanstående tabell redovisas antal hemlösa i länet per kommun och i jämförelse med invånarantal (vecka 17 år 2005).

	Antal hemlösa	Antal hemlösa per 10 000 invånare
Härnösand	25	10
Kramfors	14	7
Sollefteå	4	2
Sundsvall	116	12
Timrå	32	18
Ånge	10	9
Örnsköldsvik	2	0

Utvecklingsmedel

Länsstyrelsen har under året beviljat utvecklingsmedel till projekt avseende kvinnor med missbruksproblematik och som utsätts för våld. Vidare har länsstyrelsen beviljat utvecklingsmedel för missbrukarvården till en kommun⁶⁹. I länets kommuner pågår arbete med att utveckla strategier för att förebygga alkoholskador.

Samtliga kommuner har ansökt och beviljats utvecklingsmedel för att förverkliga de nationella handlingsplanerna inom alkohol- och narkotikaområdet.

En länsamordnare inom alkohol- och drogområdet är projektanställd sedan februari 2004. Denna arbetar med att skapa nätverk och stödja de som arbetar med alkohol- och drogområdet. Länsamordnaren arbetar i ett brett perspektiv inom länet och samarbete finns med kommuner, andra myndigheter, föreningar med flera. En skärpt tillsyn inom tobaks- och alkoholområdet är en självklar del av det alkohol- och drogförebyggande arbetet.

Verksamhetstillsyn inom alkoholområdet har under året slutförts i två kommuner⁷⁰. Länsstyrelsen har inte funnit några brister. Verksamhetstillsyn har påbörjats i två kommuner⁷¹.

⁶⁹ Timrå

⁷⁰ Ånge, Örnsköldsvik

⁷¹ Sundsvall, Timrå

En länsrapport inom alkoholområdet sammanställs varje år. I den går det att följa utvecklingen i respektive kommun år från år.

I samband med regeringens satsning på gruppen personer med tungt missbruk tilldelades Länsstyrelsen i Västernorrland 1 350 000 kr under 2005, att fördela till projekt i syfte att utveckla vårdkedjan. Länsstyrelsen har beviljat medel till tre kommuner⁷². Projekten avsåg bland annat utvecklande av strukturerad eftervård och resursförstärkning med alkohol-/drogterapeut.

Verksamhetstillsyn

I två av länets kommuner⁷³ pågår verksamhetstillsyn som bl.a. rört granskning av dokumentationen av ärenden rörande vuxna missbrukare. I en annan kommun⁷⁴ har länsstyrelsen följt upp verksamheten och funnit att socialnämnden åtgärdat de brister som länsstyrelsen påtalat.

Enskild verksamhet

Enligt 13 kap. 5 § SoL står verksamhet för vilken tillstånd krävs enligt 7 kap. 1 § första stycket SoL, under löpande tillsyn av socialnämnden i den kommun där verksamheten bedrivs. Från och med den 1 januari 2004 gäller socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om hem för vård eller boende, SOSFS 2003: 20. I dessa finns bl.a. ökade krav på personalens kompetens och socialnämndernas tillsynsansvar.

I Västernorrland finns sju enskilda verksamheter för vuxna missbrukare. Sex av dessa är hem för vård eller boende (7 kap. 1 § 1 p.). En av dessa verksamheter har tillstånd för både hem för vård eller boende och öppenvård (7 kap. 1 § 4 p.). En verksamhet har tillstånd för att bedriva öppenvård. Länsstyrelsen har under året inte genomfört någon verksamhetstillsyn i de enskilda verksamheterna. Det har inte framkommit några klagomål mot någon av verksamheterna.

Klagomål

De skriftliga klagomålen från enskilda uppgick under året till fyra (år 2004: två). Tre enskilda tillsynsärenden har avslutats utan kritik under 2005.

Antalet telefonkontakter från allmänhet, enskilda och anhöriga med klagomål och synpunkter inom området vuxna missbrukare har ökat till 55 (år 2004: 33).

Aktuella ärenden har handlat om, socialtjänstens ansvar att överväga LVM, tillgänglighet, individuell bedömning och val av vårdinsats.

Ej verkställda domar

Länsstyrelsen följer sedan 2003 kontinuerlig upp ej verkställda domar inom hela socialtjänstområdet. Den 31 december 2005 fanns ingen ej verkställd dom inom området vuxna missbrukare.

Ej verkställda beslut

Länsstyrelsen har från år 2003 genom enkäter till kommunerna mätt antalet ej verkställda beslut inom individ- och familjeomsorgsområdet. Inom området missbruk var alla beslut

---

⁷² Härnösand, Kramfors, Sollefteå

⁷³ Ånge, Örnsköldsvik

⁷⁴ Sundsvall

verkställda i fem kommuner⁷⁵ den 1 november 2005. I Sundsvall var ett beslut ej verkställt och i Timrå var två beslut ej verkställda. Dessa beslut avsåg bistånd till vård. Orsakerna till att besluten ej var verkställda var att den enskilde tackat nej eller inte inställt sig för vård, alternativt avbrutit vården.

- **Länsstyrelsens bedömning**

Positiva utvecklingstendenser

I fyra kommuner har resurser för uppsökande verksamhet tillsatts under året.

Öppenvårdsverksamheterna fortsätter att utvecklas och kommunerna kan erbjuda ett varierat utbud av insatser.

Antalet omedelbara omhändertaganden enligt lagen om vård av missbrukare i vissa fall har minskat.

Vid årets slut fanns inga ej verkställda domar inom området vuxna missbrukare.

Fem kommuner anser att samverkan blivit lättare under året, medan resterande anser att läget är oförändrat.

Negativa tendenser

Antalet ärenden rörande vuxna missbrukare har ökat i fyra av länets kommuner.

Fortfarande problem för missbrukare att få bostad.

Brister

LVM tenderar att användas som ett verktyg för akuta ingripanden och avgiftning.

5 Familjerätt och familjerådgivning

- **Övrig tillsyn**

Familjerätt

Under år 2005 genomfördes 146 utredningar i länets kommuner avseende vårdnad, umgänge eller boende, vilket är en ökning jämfört med föregående år (år 2004: 92). Antalet genomförda samarbetsamtal uppgick under 2005 till 220 (år 2004: 362). Av dessa genomfördes ca 25 på uppdrag av Tingsrätten. Under året fastställdes 73 avtal rörande vårdnad, boende och umgänge, vilket är en liten ökning från 71 avtal år 2004. Antalet medgivandeutredningar rörande adoption som genomfördes under året uppgick till 30 (år 2004: 32).

Tre kommuner⁷⁶ har på länsstyrelsens fråga uppgett sig ha tillräcklig kompetens i familjerättsärenden medan resterande fyra kommuner⁷⁷ uppgivit att kompetensen finns, men inte i tillräckligt hög utsträckning.

---

⁷⁵ Härnösand, Kramfors, Sollefteå, Ånge, Örnsköldsvik

⁷⁶ Sollefteå, Timrå, Örnsköldsvik

⁷⁷ Härnösand, Kramfors, Sundsvall, Ånge

Fyra kommuner⁷⁸ uppger att de bedriver informationsverksamhet så som föräldrautbildning för blivande adoptanter, barn och föräldragrupper för desamma och barngrupper för barn med separerade föräldrar. Medverkan sker även på MVC, BVC, SFI.

Familjerådgivning

Samtliga kommuner i länet kan erbjuda familjerådgivning, men har organiserat detta på olika sätt. Fyra kommuner⁷⁹ har egna familjerådgivare anställda i kommunen. Två kommuner⁸⁰ köper tjänsten från Sundsvalls kommunala familjerådgivning, medan en kommun⁸¹ köper tjänsten från kyrkans familjerådgivare. En kommun⁸² har minskat sin familjerådgivning med 0,5 tjänst under året. De flesta familjerådgivare kan erbjuda tid inom två till tre veckor.

Länets familjerådgivare har genomgående god kompetens; socionomutbildning och olika vidareutbildningar med terapeutisk inriktning.

Verksamhetstillsyn

I två av länets kommuner⁸³ pågår verksamhetstillsyn. I en annan kommun⁸⁴ har länsstyrelsen följt upp verksamheten och funnit att socialnämnden åtgärdat av länsstyrelsen påtalade brister.

Klagomål

De skriftliga klagomålen till länsstyrelsen från enskilda, gällande familjerätt uppgick till fyra under år 2005 (år 2004: sex). Klagomålen har främst avsett väntetid för medgivandeutredning, vårdnadsutredningar/yttranden och bemötande. I de tre avgjorda tillsynsärendena under 2005 har länsstyrelsen haft anledning att rikta kritik. Inga klagomål har under 2005 inkommit beträffande familjerådgivningsverksamheten.

Antalet telefonkontakter från enskilda och anhöriga med klagomål och synpunkter inom området familjerätt och familjerådgivning uppgick till 44 (år 2004: 27).

• **Länsstyrelsens bedömning**

Positiva utvecklingstendenser

Länets familjerådgivare har genomgående god kompetens; socionomutbildning och olika vidareutbildningar med terapeutisk inriktning.

Inga skriftliga klagomål beträffande familjerådgivning har inkommit.

Negativa utvecklingstendenser

Fyra kommuner uppger att kompetensen finns inom familjerättsområdet, men inte i tillräckligt hög utsträckning.

---

⁷⁸ Härnösand, Sundsvall, Timrå, Örnsköldsvik

⁷⁹ Härnösand, Kramfors, Sundsvall, Örnsköldsvik

⁸⁰ Timrå, Ånge

⁸¹ Sollefteå

⁸² Örnsköldsvik

⁸³ Ånge, Örnsköldsvik

⁸⁴ Sundsvall

Antalet vårdnadsutredningar har ökat jämfört med föregående år, trots en liten ökning av antalet avtal.

6 Äldreomsorg

• Uppdrag i regleringsbrev

Ej verkställda domar och beslut

Antalet ej verkställda domar och beslut har mätts den 1 januari 2006. Antalet avslag trots konstaterade behov under hela år 2005 har mätts vid samma tidpunkt.

Antalet ej verkställda beslut uppgick den 1 januari 2006 till 163 varav 124 gällde plats i särskilt boende⁸⁵. Vid detta tillfälle hade fem personer erbjudits insats i enlighet med beslutet, men tackat nej. Av de ej verkställda besluten låg beslutsdatum i drygt 40 % av ärendena mindre än en månad tillbaka och i över 80 % av fallen var beslutens ålder tre månader eller yngre. För mätningen den 1 januari 2005 var motsvarande siffror 35 % respektive 72 %. Den 1 januari 2005 uppgick antalet ej verkställda beslut till 149 varav 100 avsåg plats i särskilt boende⁸⁶.

Antalet beslut om avslag trots bedömda behov uppgick till 58 under hela år 2005 och där samtliga beslut avsåg plats i särskilt boende⁸⁷. År 2004 uppgick antalet avslag trots bedömda behov till 56 och samtliga avsåg plats i särskilt boende.

Antalet ej verkställda beslut, avslag trots bedömda behov och domar per den 1 januari 2000, 1 januari 2001, 1 juli 2001, 1 januari 2002, 1 januari 2003, 1 januari 2004 och 1 januari 2005 har redovisats och diskuterats med socialnämndernas ordförande och chefstjänstemän i särskild ordning. Länsstyrelsen har dessutom i sina löpande kontakter med kommunerna och i diskussioner i samband med genomförande och redovisning av verksamhetstillsyn påpekat innebörden av reglerna om verkställighet i 16 kap. 3 § SoL. Vid samtliga dessa tillfällen har länsstyrelsens mycket tydliga budskap varit att beslut och domar ska verkställas omedelbart.

Länsstyrelsen kan konstatera att den kontinuerliga förbättring gällande verkställighet av beslut som ägde rum mellan åren 2000 och 2004 bröts vid mätningen den 1 januari 2005 och denna negativa utveckling har fortsatt enligt mätningen den 1 januari 2006.

Kommunerna har angett att platsbrist i särskilda boenden är den huvudsakliga orsaken till att behoven inte kan tillgodoses. Bristen på platser framkommer även i telefonsamtal från enskilda och anhöriga. Tillgången på platser kan givetvis variera mellan mätningarna, men samtliga åtta mätningar sedan år 2000 har i stort visat en bild där huvuddelen av de ej verkställda besluten gällt plats i särskilt boende.

Generellt sett överstiger antalet ej verkställda beslut och framför allt beslut om plats i särskilt boende vida antalet domar vid samtliga mättillfällen. I de flesta fall följer kommunerna den rekommendation som finns om att bevilja ett särskilt boende om det kan verkställas inom tre månader.

⁸⁵ Härnösand, Sollefteå, Sundsvall, Timrå, Ånge, Örnsköldsvik

⁸⁶ Härnösand, Sollefteå, Sundsvall, Timrå, Ånge, Örnsköldsvik

⁸⁷ Kramfors

I samband med tillsynsbesök och dialog med politiker och tjänstemän liksom vid kommunbesöken i samband med den årliga bostadsmarknadsenkäten påpekar länsstyrelsen vikten av att kommunerna planerar för att kunna tillgodose framtida behov av bistånd i form av hemtjänst och särskilda boenden.

Länsstyrelsen följer kontinuerligt upp samtliga gynnande domar. Kommunerna har i samtliga fall verkställt domarna inom skälig tid, varför länsstyrelsen under året ej har haft anledning att ansöka om särskild avgift i något fall. Den 31 december 2005 fanns tre⁸⁸ ej verkställda domar inom området äldreomsorg.

- **Övrig tillsyn**

Verksamhetstillsyn

Verksamhetstillsyn har under året genomförts i samtliga kommuner. Äldreomsorgen har även granskats i samband med den verksamhetstillsyn som genomförts över hela socialtjänsten i en kommun⁸⁹ under år 2005. Under slutet av 2005 påbörjades ytterligare en sådan tillsyn⁹⁰.

I tillsynen har bland annat brister i utredningar och brister i dokumentationen i särskilda boenden uppmärksammats. Beträffande kvaliteten på utredningar inom äldreomsorgen finns fortfarande brister i att tyngdpunkten fokuseras på den enskildes hälsa och eventuella funktionshinder. Överlag är uppgifter om levnadsvanor, socialt liv, fysiska och existentiella behov för att få så god livskvalitet som möjligt åsidosatta. Den enskildes egna upplevelser av sin situation och uttalanden om behov är inte synliga i utredningen. Överlag är det få enskilda som har beslut om sociala och aktiverande insatser, många syns även vara omedvetna om att sådana insatser är möjliga att ansöka om.

Tillsynen i en kommun⁹¹ har visat att den till större delen efterlever socialtjänstlagens bestämmelser om dokumentationsskyldighet i såväl hemtjänst som särskilda boenden. Samtliga kommuner visar dock en ambition och intresse av att öka kunskaperna för att införa/förbättra kvaliteten på dokumentationen och utbildningsinsatser efterfrågas. I en kommun⁹² har länsstyrelsen deltagit i diskussioner om dokumentationsskyldigheten enligt SoL.

I tillsynen har det framkommit att en kommun⁹³ utreder och fattar beslut om insatser i särskilt boende. I de fall beslut om insatser i särskilt boende saknas, blir det ofta personalens uppfattning om vad den enskilde behöver som utförs i praktiken. Även om beslut finns så blir dessa inte alltid genomförda. Tillsynen har visat att det i den kommun⁹⁴ som utreder och fattar beslut i särskilda boenden finns brister i verkställighet och genomförande då personalen inte har kännedom om de insatser som är beviljade. I samtliga kommuner framkommer svårigheter för personal, inom såväl hemtjänst som särskilt boende, att utifrån tid- och resursbrist utföra beviljade insatser. Framför allt är det insatser

---

⁸⁸ Kramfors, Sollefteå

⁸⁹ Ånge

⁹⁰ Härnösand

⁹¹ Ånge

⁹² Kramfors

⁹³ Härnösand

⁹⁴ Härnösand

av social och aktiverande karaktär som får stå tillbaka, men även städning. I en kommun⁹⁵ har verksamhetstillsyn visat att munhygien inte tillgodosågs.

En tematisk tillsyn har genomförts under 2005 i samtliga kommuner avseende kost och måltider. En enkätundersökning till samtliga kommunala särskilda boenden och hemtjänstområden har utmynnat i en rapport i februari 2006 som beskriver läget i länet. Punkter som länsstyrelsen ser särskilt allvarligt på är att nattfastan på många särskilda boenden överstiger det av Livsmedelsverket rekommenderade 10 – 11 timmar, att maten på boenden inte alltid räcker om enskilda vill äta mer än en portion, att valmöjligheter för enskilda vad gäller maträtter är begränsade, att generella riktlinjer för kost och måltider saknas i flertalet kommuner och verksamheter samt att inte någon kommun har rutiner för att systematiskt följa de enskildas näringsstatus i ordinärt boende.

Utifrån enkätsvaren har länsstyrelsen även haft deltagande observationer i några särskilda boenden och även intervjuat ett antal enskilda i ordinärt boende med beslut om matdistribution och hjälp med att handla. En rapport i denna del förbereds.

Länsstyrelsen har under 2005 genomfört en kartläggning av de dagverksamheter som finns i länet.

Självbestämmande och förhållningssätt

Många enskilda lovordar personal inom såväl hemtjänst som särskilt boende. Samtidigt uppger enskilda i samtliga kommuner att personalen har bråttom och är stressade, vilket inte heller motsägs av personalen. Annat som framkommer i intervjuer med enskilda är att deras beroendeställning inverkar negativt på förmågan att uttrycka synpunkter och önskemål något som personalen ofta syns omedvetna om. I en kommun⁹⁶ framkom att enskilda tyckte att det var jobbigt att alltid måsta säga till personalen om de gick ut och att de inte visste om det var tillåtet för gäster att sova över i deras lägenhet.

Tillsynen i särskilda boenden visar att arbetsmetoder och förhållningssätt som banar väg för den enskildes inflytande och självbestämmande saknas om än i olika grad. Detta får bland annat till följd att dagliga rutiner som måltider, städning av bostad, dusch, vila och utevistelse tenderar att styras i högre utsträckning av verksamhetens behov än den enskildes vanor och önskemål. Den nationella handlingsplanen för äldrepolitiken slår bland annat fast att äldre skall bemötas med respekt, att de skall leva ett aktivt liv och ha inflytande över sin vardag. Detta motverkas av ett synsätt där måltider i äldreboenden beskrivs i termer av ”att dela mat”, där den enskilde benämns som patient eller som ”1:an... 2:an...”, där det särskilda boendet beskrivs som en vårdmiljö, att boendetiden benämns som en vistelse och där till exempel rökning i det egna hemmet inte är tillåtet.

Möjligheten för enskilda att utifrån egna förutsättningar delta i aktiviteter och gemenskap samt ha ett varierat innehåll i det dagliga livet i särskilda boenden är begränsad, även om det finns exempel på boenden som försöker att tillgodose detta. I många fall är det främst traditionella kvinnointressen som tillgodoses i terapiverksamheter.

---

⁹⁵ Örnsköldsvik

⁹⁶ Örnsköldsvik

Där länsstyrelsen i särskild ordning granskat äldreomsorgen eller delar av den anser sig personalen inte ha tid att arbeta med ”händerna på ryggen” och låta den enskilde själv få göra vad han/hon klarar av, exempelvis att ta på sig strumporna själv, oavsett hur lång tid det tar. Att främja den enskildes sociala liv är ytterligare arbetsuppgifter som personalen inte anser sig ha tid med. Personal uppger att de inte har tid att samtala med den enskilde så ofta som önskas vilket intervjuer med enskilda bekräftar. Den enskilde har inte alltid möjlighet att själv få bestämma när den vill kliva upp på morgonen, när den vill gå och lägga sig eller när den vill gå ut på en promenad för att få frisk luft. Fortfarande förekommer bestämda dusch dagar, som vanligtvis infaller en gång per vecka.

I särskilda boenden får den enskilde i samtliga kommuner en kontaktperson, ”fadder” bland personalen. Inom hemtjänsten finns däremot inte kontaktmannaskap i alla grupper.

Omsorgsbehov och personalbemanning

Det finns enskilda med utredd och diagnostiserad demens som får flytta in i särskilda boenden där personal saknar adekvat utbildning och där personalbemanningen är inte anpassad för demens behov. Detta på grund av att speciella boenden inte finns i tillräcklig omfattning⁹⁷. Enheter på demensboenden lämnas tidvis utan personal nattetid då nattpersonal ofta ansvarar för flera enheter/våningar⁹⁸.

Länsstyrelsen har i sin tillsyn uppmärksammat att personaltäthet och bemanning ej utgår från de boendes behov. Vid en verksamhetstillsyn⁹⁹ uppmärksammades att enskilda tvingades gå i säng för natten redan vid klockan 15.00 för att personalen skulle hinna med sitt arbete.

Oavsett personaltäthet kräver en god kvalitet inom äldreomsorgen en medveten arbetsledning samt att mål och kvalitetssystem är väl förankrade hos all personal. Även om dessa finns hos förvaltningsledningen har tillsynen visat att personal ute i verksamheterna påfallande ofta ej haft kännedom om vare sig mål eller kvalitetssystem.

Det är endast undantagsvis som personal inom äldreomsorgen har avsatt tid för egen reflektion och det saknas även regelbunden handledning. Ett forum där arbetets utförande kopplas till socialtjänstlagens principer, attityder och värderingar behövs, inte minst i tider av ekonomisk åstramning och sparkrav, för att kunna ha ett gott bemötande och förhållningssätt.

Boendestandard och utvecklingstendenser

Boendestandarden i särskilda boenden är överlag hög. Det allra flesta bor i egen lägenhet eller i eget rum. Tillsynen har dock visat på förekomst av dubbelrum samt gemensam dusch och handikapptoilet¹⁰⁰. Länsstyrelsen har i en kommun¹⁰¹ haft ett möte med kommunalråden där boendestandarden diskuterats. Detta möte har resulterat i projektering av ett nytt särskilt boende.

---

⁹⁷ Kramfors, Sundsvall, Örnsköldsvik

⁹⁸ Sundsvall, Örnsköldsvik

⁹⁹ Örnsköldsvik

¹⁰⁰ Kramfors, Ånge, Örnsköldsvik

¹⁰¹ Kramfors

Utvecklingsmedel

Riksdagen beslutade i december 2004 att anslå särskilda medel för vidareutveckling av stödet till anhöriga som hjälper och vårdar närstående. Länet beviljades 780 000 kronor. Sex kommuner¹⁰² har beviljats utvecklingsmedel. En kommun¹⁰³ fick avslag på sin ansökan då de inte uppfyllde direktivet att utveckla varaktiga stödformer. Ansökningarna har överstigit de medel som länsstyrelsen har fått att fördela, varför kommunerna inte erhållit de medel de ansökt om.

Enskild verksamhet

Enligt 13 kap. 5 § SoL står verksamhet för vilken tillstånd krävs enligt 7 kap. 1 § första stycket SoL, under löpande tillsyn av socialnämnden i den kommun där verksamheten bedrivs. Det finns i länet två enskilda verksamheter som har tillstånd att både bedriva särskilda boenden för äldre (7 kap. 1 § 2 p.) och hem för viss annan heldygnsvård – korttidsvård (7 kap. 1 § 3 p.). Länsstyrelsen har under året genomfört uppföljning av den verksamhetstillsyn som gjordes år 2004 av dessa två verksamheter. Vid uppföljningen fanns fortfarande brister vad gäller dokumentation enligt SoL vid ett av hemmen.

Anmälningar om missförhållanden

Antalet anmälda missförhållanden enligt 14 kap. 2 § SoL (Lex Sarah) har minskat något och uppgick till 53 (år 2004: 60). Av dessa avsåg 35 övergrepp (år 2004: 27), varav tio var fysiska övergrepp (år 2004: två), elva var psykiska övergrepp (år 2004: tre) och tio var ekonomiska övergrepp (år 2004: 15). Av anmälningarna avsåg 18 brister i omsorgen (år 2004: 33), varav tre brister i personlig hygien (år 2003: tolv) och elva brister i tillsyn av den enskilde (år 2004: 16).

Länsstyrelsen kommer även detta år att sammanställa en särskild rapport över Lex Sarah anmälningarna i länet. Länsstyrelsen har i sin verksamhetstillsyn erfaren att inte all intervjuad personal haft kännedom om sin anmälningsskyldighet. Lex Sarahs innebörd är

inte förankrad hos samtliga personal inom äldreomsorgen och många är osäkra på vad som skulle kunna anses vara missförhållanden och brister i omsorgen.

Klagomål och överklagningar

Antalet skriftliga klagomål från enskilda vad avser äldreomsorg är färre i förhållande till klagomål inom individ- och familjeomsorg och uppgick till fem under år 2005 (år 2004: 16). Under året har 15 ärenden avgjorts varav tio med kritik (år 2004: tolv avgjorda varav sex med kritik). Antalet telefonkontakter från enskilda och anhöriga med klagomål och synpunkter på äldreomsorgen har ökat (år 2005: 69, år 2004: 59). Dessa ärenden har i regel handlat om bemötande, trygghet och brister i omsorgen.

Antalet överklagningar till länsrätten har ökat jämfört med föregående år och uppgick till 52 (år 2004: 36). Av dessa har 38 avsett särskilt boende (år 2004: 16). Länsrätten har under året i 18 domar bifallit överklagan och ålagt socialnämnden att utge bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL (år 2004: åtta bifall). De gynnande domarna har i 13 fall avsett plats i särskilt boende och i fem fall hemtjänst (år 2004: åtta plats i särskilt boende).

---

¹⁰² Härnösand, Kramfors, Sollefteå, Sundsvall, Timrå, Ånge

¹⁰³ Örnsköldsvik

Länsstyrelsen har tagit del av sex domar (2004: tio) som avsåg överklagan av avgift och förbehållsbelopp enl. 8 kap. 4-9 §§ SoL. Fem av dessa domar har avslagits i länsrätten och kammarrätten (en dom). I en dom fick den enskilde bifall och målet återvisades till socialnämnden för kompletterande utredning och nytt beslut.

- **Länsstyrelsens bedömning**

Positiva utvecklingstendenser

I och med länsstyrelsens verksamhetstillsyn över tid har allt fler kommuner börjat utreda och fatta beslut om individuella insatser i särskilt boende.

Dokumentationsskyldigheten beträffande verkställighet och genomförande av bistånd har förbättrats och utvecklingsarbeten/diskussioner om detta pågår.

Boendestandarden är med vissa undantag god.

Många enskilda lovordar personal inom såväl hemtjänst som särskilt boende, men i samtliga kommuner finns dock enskilda som upplever att personalen har bråttom och är stressade.

Negativa tendenser

Beviljade insatser verkställs inte alltid, i synnerhet får sociala och aktiverande insatser stå tillbaka när tiden inte räcker till för personalen.

I hög grad tillgodoses endast basala behov.

Kommunernas personalbemanning är avgörande för om insatser utöver basala behov kan tillgodoses. Personalbemanningen är betydligt lägre på kvällar och på helger.

Mål och kvalitetssystem är på vissa håll dåligt förankrade hos personalen.

Antalet ej verkställda beslut fortsätter att öka sedan år 2004. Platsbrist i särskilda boenden är den huvudsakliga orsaken till att behoven inte kan tillgodoses.

Brister

Det finns fortfarande brister i utredningarna. Utredningarna är fokuserade på sjukdomar och funktionshinder. Helhetssyn saknas och det sociala innehållet i den enskildes liv saknas som regel.

Dokumentationsskyldigheten under genomförande/verkställighet efterföljs inte i alla verksamheter.

I många särskilda boenden saknar enskilda meningsfull stimulans och sysselsättning.

Samtliga kommuner saknar rutiner för att systematiskt följa de enskildas näringsstatus i ordinärt boende.

Nattfastan överstiger på många särskilda boenden det av Livsmedelsverket rekommenderade 10 – 11 timmar. Dessutom förekommer det att maten inte räcker om enskilda önskar påfyllning.

Inflytande och självbestämmande för den enskilde ges inte i enlighet med socialtjänstlagens intentioner, även om variationer finns.

Fortfarande förekommer bestämda duschdagar, som vanligtvis infaller en gång per vecka.

Inskränkningar i de boendes integritet och självbestämmande finns då enskilda får dela rum, duschrum samt handikappanpassade toaletter. Det förekommer även att enskilda inte får röka i sina egna rum eller själv bestämma sin dygnsrytm.

Personalen saknar regelbunden handledning och tid för reflektion.

All personal har inte kunskap om anmälningsskyldigheten enligt 14 kap. 2 § SoL (Lex Sarah).

Brist på platser i särskilda boenden har framkommit vid samtliga länsstyrelsens mätningar sedan år 2000.

7 Omsorg om funktionshindrade

• Uppdrag i regleringsbrev

Personligt ombud

Fem av länets kommuner¹⁰⁴ har inrättat verksamheter med personligt ombud (PO) för personer med psykiska funktionshinder. Tre av kommunerna¹⁰⁵ har gått samman genom ett samverkansavtal. Länsstyrelsen har, under 2005, beviljat bidrag till sammanlagt nio tjänster som personligt ombud. Länsstyrelsen har även beviljat extra bidrag till en kommun¹⁰⁶ med 45 000:- samt till samtliga tre PO- verksamheter sammanlagt 67 500:- avsett till utbildning för de personliga ombuden (7 500:-/ombud). I början av juni deltog de personliga ombuden i en konferens anordnad av Socialstyrelsen, vilket bekostades av länsstyrelsen. Länsstyrelsen har även under året stått för kostnaden för introduktionsutbildning för två nyanställda ombud.

Verksamheten med personligt ombud bedöms utvecklas på ett bra sätt och samtliga nio ombudstjänster är nu tillsatta. En av verksamheterna¹⁰⁷ har fortfarande en ledningsgrupp som endast består av representanter från de samverkande kommunerna. Representanter från landstingets psykiatri, försäkringskassan, arbetsförmedlingen och brukarorganisationerna adjungeras vid behov. Länsstyrelsen fortsätter diskussionerna om vikten av att ha en ledningsgrupp med representanter från nämnda myndigheter. Ingen kommun har aviserat tankar om att lägga ned verksamheten, vilket har skett på en del håll i landet.

Ej verkställda domar och beslut

Den 1 januari 2006 fanns enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) 238 ej verkställda beslut, varav 161 beslut gällde insatsen kontaktperson, 28 insatsen ledsagarservice, 20 beslut avsåg korttidsvistelse och 26 beslut avsåg insatsen bostad med

---

¹⁰⁴ Härnösand, Sollefteå, Sundsvall, Timrå, Örnsköldsvik

¹⁰⁵ Härnösand, Sundsvall, Timrå

¹⁰⁶ Örnsköldsvik

¹⁰⁷ Härnösand, Sundsvall, Timrå

särskild service för vuxna. Då det gäller insatsen kontaktperson och ledsagarservice uppges liksom tidigare år rekryteringssvårigheter vara främsta orsaken till att dessa beslut inte verkställs. Beträffande dessa två insatser är det också ofta så att de varit verkställda, men kontaktpersonen/ledsagaren har av sagt sig uppdraget och man letar en ny person och vid tidpunkten för mätningen är då beslutet inte verkställt.

Jämfört med läget den 1 januari 2005 har antalet ej verkställda beslut enligt LSS minskat och ligger nu i nivå med läget den 1 januari 2004. En markant förändring, i förhållande till föregående år (9), är det stora antalet (26) ej verkställda beslut avseende bostad med särskild service för vuxna, där en kommun¹⁰⁸ står för merparten (21) av besluten. Antalet ej verkställda beslut gällande daglig verksamhet har minskat markant och det fanns vid denna mätning endast ett sådant beslut som inte var verkställt.

Den 1 januari 2005 fanns det en dom avseende ledsagarservice som inte var verkställd. Ett avslagsbeslut trots behov fanns avseende korttidsvistelse.

Den 1 januari 2006 fanns det en dom avseende personlig assistent som inte var verkställd. Det fanns inga avslagsbeslut trots behov.

Länsstyrelsen har vid sin tillsyn och vid sina löpande kontakter med kommunerna påpekat innebörden av reglerna om verkställighet enligt 27 § 3 st. LSS.

Ett antal uppföljningar av gynnande domar enligt LSS och SoL har genomförts (16 kap. 6 § a-d SoL och 28 § a-d LSS). Detta har hittills inte medfört att länsstyrelsen sett sig föranledd att ansöka om särskild avgift, då domarna visat sig bli verkställda inom rimlig tid och på ett tillfredsställande sätt.

Individuell plan enligt LSS

En kartläggning har gjorts av hur läget i kommunerna såg ut den 1 november 2004 beträffande hur många som har individuella planer och hur kommunerna arbetar med detta. En sammanställning av resultatet har gjorts under våren 2005 och utmynnade i en rapport i juli 2005. Resultatet av kartläggningen visade på en liten ökning av antalet individuella planer jämfört med den mätning som gjordes av Socialstyrelsen den 1 april 2003. (I jämförelse med mätningen som gjordes 1 november 2000 och med mätningen den 1 april 2003 hade antalet planer nästan fördubblats). Antalet planer är dock litet i förhållande till det antal personer som har insatser enligt LSS som kommunen ansvarar för.

Länsstyrelsen har på olika sätt aktivt påverkat användandet av individuella planer i kommunerna.

Tillgänglighet

Tillgänglighetsperspektivet uppmärksammas alltid i samband med verksamhetstillsyn. I en verksamhetstillsyn¹⁰⁹ som genomförts under året framgick att tillgängligheten är god då det gäller att få information om insatser och möjligheten att få kontakt med en handläggare. Nämnden har även, som ett inriktningsmål, att medverka till att anpassa samhället för funktionshindrade. En av metoderna för att uppnå detta anges vara att utbildning skall genomföras i handikappfrågor för alla som arbetar med kommunens planering.

---

¹⁰⁸ Sundsvall

¹⁰⁹ Ånge

Barnperspektivet

I samband med verksamhetstillsyn uppmärksammas frågan om hur barnperspektivet beaktas. I en verksamhetstillsyn¹¹⁰ som genomförts under året framkom att barnperspektivet finns med i diskussioner i nämnden och det förs även diskussioner om detta inom LSS - verksamheten. När det är aktuellt finns barnperspektivet med vid bedömningar i utredningar om insatser enligt LSS.

- **Övrig tillsyn**

Individtillsyn

Under året har länsstyrelsen fattat beslut i ett antal individuella tillsynsärenden (se nedan under klagomål). Länsstyrelsen har haft många samtal från kommunernas handläggare gällande förfrågningar om handläggning samt tolkning och tillämpning av lagstiftning. Vid dessa samtal lyfts både rättsäkerhetsfrågor och kvalitetsfrågor fram.

Verksamhetstillsyn

Under året har verksamhetstillsyn genomförts i två av länets kommuner¹¹¹.

I en av kommunerna¹¹² har granskningen omfattat samtliga insatser enligt LSS som socialnämnden ansvarar samt den socialpsykiatriska verksamheten.

Det som framkommit i denna tillsyn är bl.a. att det fanns brister i handläggningen, t.ex. att det var för lång tid från ansökan till dess att utredning inleddes och det framgick inte om utredningarnas förslag till beslut hade kommunicerats med den enskilde. Det förekom rutinmässig tidsbegränsning av beslut. Det fanns även brister avseende dokumentation av verkställigheten. Frågan om jämställdhet ur ett brukarperspektiv uppmärksammas inte. Vidare bedömdes det vara en brist att daglig verksamhet för personer med psykiska funktionshinder inte erbjuds som bistånd samt att verksamheten var sårbar på grund av låg bemanning. En positiv iakttagelse var att nämnden säger sig ha en inriktning att aktivt arbeta med kvalitetssystem och internkontroll. Positivt är också att barnperspektivet samt tillgänglighetsfrågorna uppmärksammas. Kvaliteten på utredningarna var god eller acceptabel. Det finns mål för verksamheten som är kända för personalen och intrycket är att det finns ett stort engagemang från personalens sida.

I den andra kommunen¹¹³ har granskningen omfattat samtliga insatser enligt LSS som barn- och utbildningsnämnden ansvarar för. Resultatet av denna tillsyn har ännu inte sammanställts.

Även under 2005 har länsstyrelsen erfarit att det förekommit styrdokument som uttrycker begränsningar beträffande insatser för den enskilde.

Vårdhemsavveckling

Vårdhemsavvecklingen i en kommun¹¹⁴ har ännu inte slutförts. Arbetet med vårdhemsavvecklingen pågår dock och länsstyrelsen och Socialstyrelsen har fört samtal

---

¹¹⁰ Ånge

¹¹¹ Ånge, Örnköldsvik

¹¹² Ånge

¹¹³ Örnköldsvik

¹¹⁴ Sundsvall

med kommunen om bl.a. praktiska frågor kring detta. Kommunen har redovisat en tidsplanering för när avvecklingen skall vara slutförd. Länsstyrelsen följer detta arbete.

Insatser för personer med psykiska funktionshinder

Tillsynen av kommunernas insatser för personer med psykiska funktionshinder har under 2005 fortsatt med uppföljningar av de svar kommunerna lämnat om hur påpekade brister skall åtgärdas. Länsstyrelsen har under första delen av 2005 avslutat sitt ärende med samtliga kommuner. Påpekade brister har bedömts vara tillfredsställande åtgärdade alternativt har planer presenterats för hur påpekade brister skall åtgärdas.

Enskild verksamhet

Enligt 13 kap. 5 § SoL står verksamhet för vilken tillstånd krävs enligt 7 kap. 1 § första stycket SoL under löpande tillsyn av socialnämnden i den kommun där verksamheten bedrivs. Från och med den 1 januari 2004 gäller Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om hem för vård eller boende, SOSFS 2003:20. I dessa finns bl.a. ökade krav på personalens kompetens och socialnämndens tillsynsansvar.

I Västernorrland finns två enskilda verksamheter för personer med psykiska funktionshinder (samt från 2006 en enskild verksamhet för personer med Aspergers syndrom eller annan autismspektrumdiagnos med psykiskt eller fysiskt tilläggshandikapp). Samtliga tre är hem för vård eller boende (7 kap.1 § 1 p.). En av dessa verksamheter har även tillstånd att bedriva enskild verksamhet i form av särskilda boendeformer (7 kap. 1 § 2 p.). En av verksamheterna har startat under senare delen av året. I den andra verksamheten har det varit många kontakter från länsstyrelsens sida på grund av ändringar i aktuellt tillstånd.

Enligt 23 § LSS får en enskild person inte utan tillstånd av länsstyrelsen yrkesmässigt bedriva sådan verksamhet som avses i 9 § p. 6-10. Tillstånd skall sökas hos länsstyrelsen i det län där verksamheten skall bedrivas. Länsstyrelsen har rätt att inspektera verksamheten. Enligt 26 § LSS har länsstyrelsen inom länet tillsyn över verksamhet enligt denna lag och får då inspektera verksamheten.

I Västernorrland finns två enskilda verksamheter enligt LSS. En verksamhet avser korttidsvistelse enligt 9 § p.6 LSS och en verksamhet avser daglig verksamhet enligt 9 § p.10 LSS. Länsstyrelsen har under året genomfört verksamhetstillsyn i en av dessa verksamheter. Resultatet av denna tillsyn har ännu inte sammanställts.

Anmälan om personskada

Under 2005 inkom åtta anmälningar om personskada i verksamhet enligt LSS (SOSFS 1996:17), varav det i ett fall felaktigt gjorts en anmälan om personskada avseende en insats som inte omfattas av denna bestämmelse. År 2004 inkom fem anmälningar.

Klagomål och överklagningar

Det har under året inkommit sexton klagomål från enskilda personer, åtta avser LSS och åtta avser SoL. Av de 15 ärenden som avslutats under 2005 har länsstyrelsen givit kritik i fyra ärenden av fem ärenden som avsåg LSS. Två ärenden av åtta avseende SoL har avslutats med kritik. I ett ärende avseende SoL har konstaterats brister utan kritik, men en redovisning har begärts. I ett ärende, som avsåg både SoL och LSS, gavs kritik.

Antalet telefonkontakter från enskilda och anhöriga med förfrågningar, klagomål och synpunkter uppgick under 2005 till 84 samtal (år 2004: 59). Samtalen handlar bl.a. om att insatser inte verkställs, att pågående insatser inte fungerar, att man inte får tillräcklig information om insatser och var man skall vända sig, frågor om vad man har för rättigheter utifrån lagstiftningen samt att man inte får det stöd man behöver.

Det förekommer fortfarande telefonkontakter från enskilda eller från kommunernas handläggare rörande gränsdragningsproblematik mellan individ- och familjeomsorg och handikappomsorg avseende barn och ungdomar som tillhör LSS personkrets och där det finns en social problematik.

Antalet länsrättsdomar enligt LSS uppgick under 2005 till 28, varav sju med bifall (år 2004: 23, varav fem med bifall). Åtta domar rörde insatsen personlig assistent, sju domar rörde ledsagarservice, två domar rörde kontaktperson, fem domar avsåg avlösarservice, fem domar avsåg korttidsvistelse och en dom avsåg korttidsstillsyn. Av de 28 domarna rörde arton personkretsen enligt 1 § p. 1 och resterande tio rörde personkretsen enligt 1 § p. 3.

Under 2005 uppgick antalet länsrättsdomar enligt SoL till nio, varav fyra med bifall (år 2004: åtta, varav ett med bifall).

- **Länsstyrelsens bedömning**

- Positiva utvecklingstendenser*

Kommunernas verksamhet med personligt ombud för personer med psykiska funktionshinder förefaller fungera bra och verksamheterna bedöms arbeta på ett bra sätt.

Kommunerna fortsätter att utveckla sitt arbete med att förbättra och på olika sätt utveckla stödet till personer med psykiska funktionshinder.

Länsstyrelsens insatser bedöms fortsätta att bidra till en ökad rättsmedvetenhet och en ökad kunskap om gällande lagstiftning.

- Negativa tendenser*

Även under 2005 har länsstyrelsen erfarit att det finns problem med samarbetet mellan individ- och familjeomsorg och handikappomsorg inom kommunerna avseende barn/ungdomar med social problematik och som tillhör personkretsen enligt LSS.

Det förekommer som tidigare att olika slags styrdokument innehåller skrivningar som uttrycker begränsningar beträffande insatser för den enskilde.

Det förefaller ha blivit svårare för den enskilde att få sina behov tillgodosedda.

- Brister*

Vårdhemsavvecklingen i en kommun har inte genomförts i den takt och på det sätt som lagstiftaren avsett och har ännu inte slutförts. Arbete pågår dock i kommunen för att slutföra avvecklingen.

Då det gäller antalet ej verkställda beslut avseende bostad med särskild service för vuxna har det skett en oroväckande ökning.

Kommunerna har fortfarande svårt att rekrytera kontaktpersoner och ledsagare och många beslut har därför inte kunnat verkställas inom rimlig tid.

8 Jämställdhet

Kvinnor och män skall ha samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter inom livets alla områden. Enligt 1 kap. 2 § i regeringsformen skall det allmänna tillförsäkra män och kvinnor lika rättigheter samt värna om den enskildes privatliv och familjeliv. De senaste tio åren har jämställdhetsarbetet intensifierats både nationellt och internationellt. Trots det har frågan om jämställdhet ur ett brukarperspektiv fått mycket lite uppmärksamhet inom socialtjänsten. Jämställdhet behöver genomsyra hela arbetsprocessen, från behov av insatser till resultat av dessa. I dag finns metoder utvecklade för jämställdhetsanalyser och jämställdhetsarbete inom socialtjänsten. Se Socialstyrelsens rapport "Jämställd socialtjänst –könsperspektiv på socialtjänsten"

Inom individ- och familjeomsorgsområdet i länet saknas i sex kommuner¹¹⁵ formuleringar/definitioner rörande jämställdhet i verksamhetens styrdokument, så som mål, riktlinjer och dylikt. I tre kommuner¹¹⁶ har frågor om jämställdhet diskuterats inom individ och familjeomsorgen. I tre kommuner¹¹⁷ har frågor om jämställdhet diskuterats i socialnämnd eller motsvarande. I Timrå kommun har ett jämställdhetsperspektiv särskilt beaktas i samband med rekrytering av personal till ett ungdomsboende.

I samband med verksamhetstillsyn i en kommun¹¹⁸ framkom att det inte fanns någon policy eller några riktlinjer avseende jämställdhet i ett brukarperspektiv och det pågick inte heller några sådana diskussioner. Det förekom inte heller könsuppdelad statistik. Utifrån de verksamhetstillsyner som hittills genomförts och där denna fråga tagits upp, kan konstateras att detta är ett område som behöver utvecklas.

9 Kommunernas arbete med risk och sårbarhetsanalys/krisberedskap

Samtliga kommuners individ- och familjeomsorg utom en¹¹⁹, känner till kommunens arbete med risk och sårbarhetsanalyser. Av de individ- och familjeomsorger som känner till arbetet deltar fyra¹²⁰ i detta arbete. Samtliga kommuners individ- och familjeomsorger medverkar i "psykiskt och socialt omhändertagande vid olyckor eller katastrofer" (POSOM). I tre kommuner¹²¹ är individ- och familjeomsorgen ansvarig för POSOM samordningen. I alla kommuner utom en¹²² finns det skriftliga riktlinjer för arbetet.

---

¹¹⁵ Härnösand, Kramfors, Sundsvall, Timrå, Ånge, Örnsköldsvik

¹¹⁶ Sollefteå, Timrå, Örnsköldsvik

¹¹⁷ Sollefteå, Sundsvall, Timrå

¹¹⁸ Ånge

¹¹⁹ Sundsvall

¹²⁰ Härnösand, Kramfors, Sollefteå, Ånge

¹²¹ Härnösand, Sollefteå, Örnsköldsvik

¹²² Örnsköldsvik

10 Statistik rörande klagomål m.m. från enskilda

Inkomna enskilda tillsynsärenden

	2001	2002	2003	2004	2005
Försörjningsstöd	18	18	15	25	19
Barn, unga, familj	11	14	18	38	19
Vuxna missbrukare	8	6	2	2	4
Familjerätt och familjerådgivning	0	0	5	6	4
Äldreomsorg	12	9	10	16	5
Funktionshindrade	13	14	4	11	16
Totalt	62	61	54	99	67

Kommentar

Antalet inkomna tillsynsärenden från enskilda 2005 har minskat jämfört med 2004 och är ungefär lika många som övriga redovisade år. För vuxna missbrukare och för funktionshindrade har antalet inkomna tillsynsärenden ökat.

Avslutade enskilda tillsynsärenden (varav kritik inom parentes)

	2001		2002		2003		2004		2005	
Försörjningsstöd	13	(2)	11	(4)	12	(4)	15	(4)	25	(12)
Barn, unga, familj	13	(6)	14	(5)	15	(4)	9	(4)	14	(8)
Vuxna missbrukare	5	(2)	12	(8)	5	(3)	0	(0)	3	(0)
Familjerätt och familjerådgivning	1	(1)	0	(0)	5	(1)	1	(0)	3	(3)
Äldreomsorg	5	(2)	12	(2)	13	(2)	12	(6)	15	(10)
Funktionshindrade	14	(1)	14	(4)	9	(5)	4	(1)	15	(7)
Totalt	51	(14)	63	(23)	57	(18)	41	(14)	77	(40)

Kommentar

Antalet avslutade ärenden har ökat. Andelen ärenden som föranlett kritik har ökat.

Enskild verksamhet

	Barn och familj	Vuxna missbrukare	Öppen-vård	LSS	Psykiskt funktionshindrade	Äldreomsorg
Antal 1 jan 2005	12	7	2	2	1	2
Antal avvecklade 2005	4	1	-	-	-	-
Genomförda tillsyner 2004	2	6	1	-	-	2
Genomförda tillsyner 2005	5	-	-	1	-	2

Klagomål; telefonkontakter från enskilda och anhöriga och enskilda tillsynsärenden

	Telefon- samtal	Enskilda tillsyns- ärenden	Totalt
Försörjningsstöd			
2001	166	18	184
2002	295	18	313
2003	138	15	153
2004	196	25	221
2005	179	19	198
Barn, unga och familj			
2001	63	11	74
2002	68	14	82
2003	96	18	114
2004	94	39	133
2005	128	19	147
Vuxna missbrukare			
2001	74	8	82
2002	58	6	64
2003	52	2	54
2004	33	2	35
2005	55	4	59
Familjerätt och familjerådgivning			
2001	16	0	16
2002	18	0	18
2003	28	5	33
2004	27	6	33
2005	44	4	48
Äldreomsorg			
2001	60	12	72
2002	66	9	75
2003	47	10	57
2004	59	16	75
2005	69	5	74
Funktionshindrade			
2001	42	13	55
2002	36	14	50
2003	49	4	53
2004	59	11	70
2005	84	16	100
TOTALT			
2001	421	62	483
2002	541	61	602
2003	410	54	464
2004	468	99	567
2005	559	67	626

Kommentar

De sammanlagda klagomålen från enskilda har ökat jämfört med föregående år. Ökningen beror på att antalet telefonkontakter från enskilda har ökat.

Länsrättsdomar (överklagningar av bistånd enligt SoL och insats enligt LSS)

		2001	2002	2003	2004	2005
Ekonomiskt bistånd						
	antal domar	160	301	306	375	303
	varav bifall	8	18	26	44	34
Äldreomsorg						
	antal domar	38	44	44	36	52
	varav bifall	11	17	13	8	18
Funktionshindrade						
LSS	antal domar	37	24	25	23	28
	varav bifall	11	6	5	5	7
SoL	antal domar	*)	*)	9	8	9
	varav bifall	*)	*)	0	1	4
Sammantaget						
	antal domar	*)	*)	384	442	392
	varav bifall	*)	*)	44	58	63

*) uppgifter saknas

Kommentar

Antalet länsrättsdomar har minskat. Andelen domar som bifallits fortsätter att öka. Det största antalet domar återfinns inom området ekonomiskt bistånd. Antalet domar inom detta område uppgick år 2005 till ungefär samma antal som åren 2002 och 2003.

Ansökningar om vård enligt LVU

		2002	2003	2004	2005
Beteende					
		18	14	17	20
	varav bifall	18	14	17	19
Miljö					
		15	6	14	15
	varav bifall	14	6	12	14
Föregåtts av omedelbart omhändertagande					
	beteende	15	13	16	17
	miljö	9	3	12	10
Omedelbara omhändertaganden					
		*)	24	38	36

*) uppgift saknas

Kommentar

Antalet ansökningar har ökat. Ökningarna återfinns i såväl beteende som i miljöärendena. Antalet ansökningar som föregåtts av omedelbart omhändertagandet är i stort oförändrat. Antalet omedelbara omhändertaganden har minskat något.

Ansökningar om vård enligt LVM

	2002	2003	2004	2005
Antal ansökningar	28	18	13	18
varav bifall	26	15	11	12
Föregåtts av omedelbart omhändertagande	24	16	11	10
Omedelbara omhändertaganden	62	36	40	31

Kommentar

Antalet ansökningar om vård har ökat. I åtta fall har ansökan inte föregåtts av ett omedelbart omhändertagande. Antalet omedelbara omhändertaganden har minskat.

Lex Sarah, antal missförhållanden

	2001	2002	2003	2004	2005
Övergrepp	17	30	28	27	35
<i>fysiska</i>	0	8	4	2	10
<i>psykiska</i>	4	4	3	3	11
<i>sexuella</i>	0	0	1	3	0
<i>ekonomiska</i>	13	18	19	15	10
<i>annat</i>	0	0	1	4	4
Brister i omsorgen	20	21	4	33	18
<i>personlig hygien</i>	3	6	1	12	3
<i>mathållning</i>	1	1	1	4	1
<i>Tand- och munhygien</i>	0	0	0	0	0
<i>brister i tillsyn</i>	15	13	2	16	11
<i>annat</i>	1	1	0	1	3
TOTALT	37	51	32	60	53

Kommentar

Sammantaget har antalet anmälningar minskat något. Antalet övergrepp, såväl fysiska som psykiska har ökat, medan ekonomiska har minskat. Brister i omsorgen har minskat, framförallt personlig hygien.

Anmälan om personskada enligt LSS

	2002	2003	2004	2005
Antal anmälningar	4	4	5	7

Kommentar

Antalet anmälningar har ökat år 2005.